

УДК: 72(477.83–25):929Обмінський

Ігор ЖУК

ТАДЕУШ/ТАДЕЙ ОБМІНСЬКИЙ – АРХІТЕКТОР СЕЦЕСІЙНОГО ЛЬВОВА

Цей нарис присвячено дослідженню професійної біографії провідного львівського архітектора першої третини ХХ ст. Тадеуша Обмінського (1874–1932) – одного з найвизначніших творців архітектурної панорами модерного Львова. Забудову міста, датовану початком минулого століття, важко уявити без його проєктів. Це, зокрема, стосується львівської архітектури, позначеної рисами стилю сецесії.

На сторінках історико-архітектурних публікацій відзначено заслуги Т. Обмінського як архітектора-практика, педагога, реставратора, дослідника, художника. При цьому наголошено, що значення його праць виходить поза межі локального рівня – в них Т. Обмінський показав себе як майстер європейського класу. Таку думку ми висловили у попередній статті, присвяченій творчому спадку Т. Обмінського як проєктанта й дослідника об'єктів сакральної архітектури¹.

Однак питання всебічної оцінки творчості провідного майстра львівської архітектури новітньої доби залишається актуальним. Багатогранна діяльність Т. Обмінського і його непересічна особа спонукають нас до розгляду наукового матеріалу з нових ракурсів. Мета статті – наново презентувати життєпис цього видатного львів'янина та його твори зі залученням додаткових, нещодавно виявлених даних², які стосуються, передовсім, його робіт із періоду сецесії та обставин участі у проєктах із мішаним авторством, і при цьому приділити окрему увагу історичному контексту українсько-польських стосунків перших десятиліть ХХ ст. Т. Обмінський нас цікавить як архітектор українсько-польського пограниччя Галичини.

¹ Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник сакральної архітектури / І. Жук // Наукові записки Українського католицького університету. – Львів: В-во УКУ, 2010. – Ч. 2 (Серія “Історія”). – Вип. 1. – С. 149–161.

Основним джерелом інформації про життя і творчість Тадеуша Обмінського тривалий час була біографічна стаття Станіслава Бжозовського в Польському біографічному словнику (Т. 23, 1978). Див.: Tadeusz Obmiński // Internetowy Polski Słownik Biograficzny (iPSB) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/tadeusz-obminski>. Інформацію, подану С. Бжозовським, повторює “Австрійський біографічний лексикон” та інші публікації. Див.: Obmiński Tadeusz // Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. – Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1978. – Bd. 7. – S. 199–200.

² Матеріали особової справи професора Обмінського з фонду Львівської політехніки у Державному архіві Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461 та група справ з фонду Львівського магістрату – ДАЛО. – Ф. 2.

*Професор Тадеуш Обмінський.
Світлина періоду 1920-х рр.
(з архіву М. Обмінської-Фридрихович)*

Тадеуш Антоній Обмінський народився у Львові 16 квітня 1874 р. Копія метрики, оформлена у львівській римо-католицькій парафії храму Св. Андрія, засвідчує, що його батьками були Юліуш Александр Обмінський, банківський службовець, та Антоніна Броніслава зі Стахевичів Обмінська³. За інформацією онуки Тадеуша Обмінського, п. Марії Обмінської-Фридрихович, сім'я її діда виводилася з дрібношляхетського роду, якому було надано герб “Ліс”⁴.

Батьків Тадеуша Обмінського поховано на цвинтарі церкви Св. Дмитрія в селі Оброшино під Львовом. Одна з історико-краєзнавчих публікацій інформує, що неподалік від Оброшино, в Бартатові, мати архітектора винаймала фільварок латинського архієпископства. “Була це дуже побожна жінка-вдовиця, яка ніколи не опускала богослуження в місцевій церкві”, – згадує історик Лев Шанковський⁵.

Чи мали Обмінські український (принаймні частково) родовід, про який могла би свідчити участь у богослужіннях у греко-католицькій церкві? На архітектурних проектах середини 1900-х років (про них мовитиметься далі) Тадеуш Обмінський підписувався кирилицею і писав своє ім'я в українській формі: “Тад. Обмінський”, “Тадей Обмінський”. “Тадей”... Чи цим іменем хтось називав його в родині? Припущення, яке потребує перевірки.

Упродовж 1880-х та початку 1890-х років юний Тадеуш Обмінський навчається у львівських школах: за чотири роки здобуває початкову освіту у школі ім. Конарського, далі – навчання в гімназії ім. Франца Йосифа та реальній школі. Здобувши середню освіту, 1892 р. записався на вищі студії до Цісарсько-королівської політехнічної школи у Львові⁶ (скорочено, Львівської політехніки – цей лаконічніший варіант набув статусу офіційної назви в 1921 р.).

³ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 106.

⁴ Інформацію від Марії Обмінської-Фридрихович автор одержав у 1993–1994 рр. у Гданьску та з листування 2009–2011 рр. У документах, виписаних Королівською вищою технічною школою в Берліні, та у Personalstandestabelle професора Обмінського вживається форма звертання: “Herr Thaddäus von Obmiński”, “Thaddäus Anton R. [Ritter] v. Obmiński” (ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 18, 31, 102).

⁵ Шанковський Л. Оброшин й оброшинці у визвольних змаганнях 1918–1919 років (на підставі споминів учасників) / Л. Шанковський. – Львів, 2000. – С. 6.

⁶ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 2; Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 150–151.

Як засвідчує студентський “абсолюторіум” Т. Обмінського, свій перший рік у Політехніці (1892/1893) він відбув слухачем відділу інженерії, на другому перевівся на відділ будівництва (тобто на архітектурно-будівельний факультет), й успішно вчився там до закінчення весняного семестру 1896/1897 акад. р.⁷ Основ обраної професії його вчив провідний львівський архітектор доби історичних стилів проф. Юліан Октавіан Захаревич⁸. Зокрема в Ю. Захаревича він слухав курси: “Наука форм архітектури”, “Рисунки з форм архітектури” (другий рік навчання); “Будівництво II”, “Рисунки з будівництва II” (четвертий); “Архітектурна композиція”, “Залізнична архітектура” та “Рисунки з залізничної архітектури” (п’ятий)⁹.

Серед учителів Тадеуша Обмінського треба виділити проф. Густава Бізанца¹⁰, який викладав йому курси “Наземне будівництво I”, “Рисунки з наземного будівництва I” (на третьому році навчання) та “Будівельні і залізничні статути” (четвертий рік)¹¹. Г. Бізанц – багатолітній керівник кафедри, яка за студентських років Т. Обмінського мала назву “кафедра будівництва I”. Пізніше її називали кафедрою “наземного будівництва”, “наземного будівництва і будівельних статутів”, “загального будівництва”¹². Це була базова кафедра, яка спеціалізувалася на вивченні архітектурних конструкцій та матеріалів, а також будівельного законодавства і бухгалтерії¹³. З нею Т. Обмінському судилося бути пов’язаним все життя: тут наприкінці 1890-х років він почне працювати асистентом, згодом замінить Г. Бізанца на професорській посаді.

У професійному становленні Т. Обмінського критично важливим, визначальним епізодом стала підготовка до публікації рукописного підручника “Будівництво” авторства проф. Г. Бізанца. Із 1893 по 1898 рр. технікою літографського друку опубліковано п’ять його частин у двох томах¹⁴. З інформації, вміщеної на титульній сторінці, дізнаємося, що в опрацюванні брав участь слухач Тадеуш Обмінський. Мабуть, з його участю (вже за студентських років Т. Обмінський був добрим рисувальником) можна пов’язати оформлення частини ілюстрацій.

Поряд із Тадеушем Обмінським на титулі “Будівництва” вказане ім’я ще одного студента, який допомагав в опрацюванні цієї ґрунтовної публікації – Альфреда

⁷ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 95–96 зв.

⁸ Żuk I. Julian Zachariewicz 1837–1898, Alfred Zachariewicz 1871–1937: Wystawa twórczości. Katalog / I. Żuk. – Warszawa, 1996. – S. 6–12.

⁹ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 95 зв.–96.

¹⁰ Жук І. Професор Густав Бізанц (сторінка з родинної саги) / І. Жук // Німецькі колонії в Галичині: Історія – архітектура – культура. Матеріали, доповіді та повідомлення. – Львів: Манускрипт, 1996. – С. 142–153.

¹¹ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 95 зв.–96.

¹² Popławski Z. Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945 / Z. Popławski. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Ossolineum, 1992. – S. 128, 145, 179.

¹³ Op. cit. – S. 97.

¹⁴ Bisanz G. Budownictwo / G. Bisanz. – Lwów, 1893–1898. Підручник поділено на п’ять частин із заголовками: “Будівельні матеріали”, “Будівельні конструкції”, “Конструкції, які слугують обмеженню простору збоку (стіни)”, “Конструкції, які слугують обмеженню простору зверху (стропи, склепіння, дахи)”, “Фундаменти, риштування, сходи, балкони...”.

Захаревича¹⁵. Майже одноліток Тадеуша Обмінського, син проф. Юліана Захаревича, Альфред у ті роки також вчився на будівельному відділі. Згодом він стане провідним архітектором-будівничим; із ним Т. Обмінський неодноразово працюватиме у співавторстві.

Із 1 жовтня 1897 р. Т. Обмінський приступає до праці як асистент кафедри наземного будівництва I¹⁶, а з 1 лютого 1899 р. починає виконувати обов'язки асистента при кафедрі наземного будівництва II (програма якої більше фокусувалася на художніх аспектах архітектури). Тут Т. Обмінському доручено проводити заняття, заміщаючи професора¹⁷.

Для фахового розвитку молодого архітектора важливу роль зіграла стипендія, завдяки якій Т. Обмінський зміг виїхати на річні закордонні студії. Офіційний лист повідомляв апліканта: “Його Цісарська Королівська Апостольська Величність Цісар Франц Йосиф I зволив Найвищим рішенням з д. [дня] 31 жовтня 1899 наймилосердніше надати Пану [Тадеушеві Обмінському]... стипендію в річній сумі тисяча (1000) зол. [золотих]... з фундації, яка носить Найдостойніше Його Ім'я упродовж поточного навчального року 1899/1900”¹⁸.

Плановану поїздку до Німеччини Т. Обмінський відклав до 1900/1901 акад. р. Можливо, це відбулося з особистої причини: 19 жовтня 1899 р. молодий асистент кафедри одружився з панною Зофією Піотровською (як зазначено у свідоцтві про шлюб, родом із Добровлян, повіт Бібрка)¹⁹.

Упродовж двох піврічч 1900/1901 акад. р. Т. Обмінський підвищує свій фаховий рівень у Королівській вищій технічній школі в Берліні (Шарлотенбург). У записах таблиця успішності фігурує ім'я одного з його берлінських викладачів – проф. Юліуса Рашдорфа, відомого німецького архітектора доби історизму, проектанта берлінської катедри²⁰. Але важливіше значення мало ознайомлення з новітніми течіями в тодішній німецькій архітектурі та мистецтвом “югендштіля”. Перебуваючи в Берліні, Т. Обмінський починає пробувати себе в ролі архітектурного критика – як дописувач до впливового журналу львівських інженерів “Часописмо технічне”²¹.

Із закінченням стипендії він повертається до Львова і продовжує роботу на асистентській посаді. Викладання поєднує з науковими дослідженнями, а з 1902 р. – все активніше працює як архітектор-практик.

¹⁵ Żuk I. Julian Zachariewicz 1837–1898, Alfred Zachariewicz 1871–1937... – S. 12–15.

¹⁶ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 99.

¹⁷ Там само. – Арк. 97. Додаткові викладацькі функції були, очевидно, пов'язані з несподіваною смертю (наприкінці 1898 р.) проф. Юліана Октавіана Захаревича, керівника кафедри будівництва II.

¹⁸ Там само. – Арк. 104.

¹⁹ Там само. – Арк. 107.

²⁰ Там само. – Арк. 102 зв.; Hitchcock, H.-R. Architecture: Nineteenth and Twentieth Centuries / H.-R. Hitchcock. – New Haven; London: Yale University Press. – P. 219–220.

²¹ Обмінський публікує інформації про конкурси, виставки, які організовувались у Німеччині в 1901 р., про тогочасну німецьку архітектурно-будівельну хроніку тощо. Див: Czasopismo techniczne. – 1901. – Nr. 5. – S. 59–60; Nr. 6. – S. 70, 72.

Тадеуш Обмінський був талановитим художником – автором віртуозно виконаних архітектурних рисунків – і вправним акварелістом. Рисував легко й швидко, що стало йому у пригоді як під час польових студій традиційного дерев'яного будівництва, так і в надзвичайно продуктивній роботі проєктанта львівських кам'яниць. Він мав унікальне поєднання хисту до орнаментального рисунка з технічними здібностями, із точним мисленням у категоріях конкретного матеріалу та конструкції.

Упродовж перших років ХХ ст. предметом пристрасного зацікавлення Т. Обмінського були об'єкти народної дерев'яної архітектури. Він завзято організовує польову роботу з метою їх вивчення та документування. Основний терен його досліджень – Галичина, хоча загальна географія експедицій була дуже широкою, охоплюючи навіть Білорусь²².

Мандруючи Східною Галичиною, Т. Обмінський виконує сотні чудових рисунків. Він фіксує на папері загальні види і деталі дерев'яних храмів, а на полях записує назви місцевостей: Адамівка, Боберка Горішня, Бутелка, Ворохта, Городок, Івашківці, Кліцько, Конюшків, Коропуж, Мальчиці, Махнівці, Молотів, Монастирок, Мохнате, Нижнє Висоцьке... й ще десятки інших сіл і містечок. Старанно зарисовує сільські садиби, а поряд реєструє імена господарів та час дослідження (“Хата Івана Мочернюка у Ворохті 31.VIII.1905”; “Плав’є 18.IX.1907. Хата Матвія Скольського”; “Береги [1902]. Хата Миколая Янкова... Івана Клишчишина... Степана Цапика”)²³.

На жаль, збереглася лише частина корпусу унікальних рисунків, виконаних Т. Обмінським під час експедиційних виїздів. Її основа – рисункові студії, зібрані у фондах Музею народної архітектури та побуту у Львові²⁴.

Мабуть, деякі з зазначених рисунків виконувалися як ілюстративні додатки до докторської дисертації на тему: “Генезис і розвиток дерев'яного будівництва як внесок в історію культури слов'ян” (“Geneza i rozwój budownictwa drewnianego jako przyczynek do historyi kultury słowian”), яку Тадеуш Обмінський захистив у 1908 р., здобувши ступінь доктора технічних наук²⁵. Тексту цієї дисертаційної роботи в бібліотеках й архівах до сьогодні не виявлено²⁶, але, думаємо, деякі тези можна гіпотетично реконструювати на основі опублікованих наукових есеїв.

²² Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 152. Білоруські дослідження Обмінського презентує публікація: *Obmiński T. Fragmenty budownictwa drewnianego w ziemi powogrodzkiej / T. Obmiński // Architekt. – 1909. – Zesz. 4. – S. 67–70, tabl. 9.*

²³ Підписи на рисунках Т. Обмінського зі збірки Музею народної архітектури та побуту у Львові.

²⁴ Ці рисунки експонувалися на кількох виставках, однак каталог ніколи не публікувався. Див.: *Данилюк А. Скарби народної архітектури Гуцульщини: Етнографічний нарис / А. Данилюк. – Львів: Логос, 2000. – С. 128–135.*

²⁵ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 94; Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 152.

²⁶ Станіслав Бжозовський згадує одну з публікацій авторства Тадеуша Обмінського, яку, за його інформацією, видано 1901 р. у Берліні під назвою: “Genesis Der Holzbaukunst als Beitrag zur Kulturgeschichte der Slaven”. Див: *Tadeusz Obmiński // Internetowy Polski Słownik Biograficzny (iPSB).* Цей есей, якщо орієнтуватися за заголовком, може бути

Не вдаючись у детальний аналіз текстів, звернемо увагу на одну особливість: Т. Обмінський постійно обстоює концепцію прадавніх витоків народного дерев'яного будівництва. У статті “Кілька уваг про дерев'яні церкви Галичини” (1902) він розмірковує про “первісний спосіб кладки” дерев'яних храмів, стверджуючи, що “вже на початках церковного будівництва існував певний прототип, який... дістався до нас разом з першими апостолами віри”²⁷. В іншому есеї (“Про дерев'яні церкви в Галичині”, 1913) висунуто гіпотезу про існування первісного типу сакральних будівель, який “виник напевно вже у перші століття християнства на Русі і мабуть з кінця 12 століття був уже назагал панівним по селах на руських землях”²⁸.

Т. Обмінського приваблюють “дослідження дерев'яного будівництва в околицях, розташованих на узбіччю, здаля від цивілізаційних артерій”. Він виступає адептом підходу “повністю вільного від впливу історичних стилів”, за взірцем якого бере легендарну дерев'яну церкву з с. Кривка на Бойківщині. Опорядження цього храму, за словами Т. Обмінського, “досконало відповідало би якійсь поганській святині зі старої казки, взагалі часам первісної слов'янщини” (“Фрагменти дерев'яного будівництва у Новогрудській землі”, 1909)²⁹.

Наведені цитати показові в контексті творчості Тадеуша Обмінського як видатного майстра архітектури “нового стилю” кінця ХІХ – початку ХХ ст. – сецесії. Тут доречно процитувати двох знаних дослідників: Євгенію Кіріченко та Пола Грінхела. За словами Є. Кіріченко, архітектори країн Північної і Східної Європи на рубежі ХІХ–ХХ ст. були “запалені пошуками не стільки нового, скільки національного стилю. Для них поняття «нове» персоніфікує поняття «національне». Нове може бути втілене тільки у формах національних...”; вони шукають “підтвердження і доказу існування власної національної традиції, прагнучи до її відродження, а якщо й минуле не дає достатніх для того матеріалів, не зупиняються перед труднощами її свідомого конструювання, спираючись на дані народного мистецтва (Фінляндія, Польща, Україна)”³⁰. П. Грінхел вказує на тяжіння мистецтва стилю сецесії (ар-нуво – Art Nouveau, в англomовній термінології) до “альтернативних історій” (“alternative histories”): його адепти прагнуть “віднаходити, переорієнтовувати і навіть придумувати історії, що були витіснені на периферію усталених практик, які славили незвичне на протигагу нормальному”³¹

пов'язаний з дисертацією, яку він пізніше захистив. На сьогодні нам не вдалося знайти це видання у фондах бібліотек.

²⁷ *Obmiński T.* Kilka uwag o drewnianych cerkwiach w Galicyi / T. Obmiński // *Czasopismo Techniczne*. – 1902. – № 7. – S. 100.

²⁸ *Ejusdem.* O cerkwiach drewnianych w Galicyi / T. Obmiński // *Sprawozdania Komisji do badania historii sztuki w Polsce*. – Kraków: Akademia Umiejętności, 1915. – T. 9. – S. 413.

²⁹ *Obmiński T.* Fragmenty budownictwa drewnianego w ziemi nowogrodzkiej. – S. 69–70. Церкву Св. Миколая з с. Кривки (зараз – Турківського р-ну Львівської обл.) у 1930 р. було перевезено до Львова. Храм є частиною експозиції Музею народної архітектури і побуту.

³⁰ *Кириченко Е.* Русская архитектура 1830–1910-х годов / Е. Кириченко. – Москва: Искусство, 1982. – С. 328.

³¹ *Greenhalgh P.* Alternative Histories / P. Greenhalgh // *Art Nouveau 1890–1914* / [ed. by P. Greenhalgh]. – New York: Abrams, 2000. – P. 37 (“...to recover, reorient and even invent

(маються на увазі “усталені практики” та “нормальне” з погляду вартостей “історичних стилів” європейської архітектури XIX ст.). Як побачимо, потяг до “незвичного” (образ “поганської святині зі старої казки”) характеризуватиме всю творчість Т. Обмінського середини 1900-х років, будучи відображеним у стильових формах архітектури.

Після Берліна Т. Обмінський одержує свої перші замовлення як архітектор-практик. Ці ранні роботи виконувались під помітним впливом нового напрямку в архітектурі й ужитковому мистецтві, відомого як “закопанський стиль”³². До його проектів у цьому стилі належала вхідна брама на ювілейну виставку Політехнічного товариства у Львові, яка відкрилась у Стрийському парку 17 травня 1902 р.³³. Невдовзі Т. Обмінський скористався нагодою взяти участь в оформленні інтер’єрів нового львівського двірця (будувався в 1901–1904 рр.) і розробив для вокзального ресторану третього класу “закопанський” дизайн меблів³⁴. Приблизно тоді ж на замовлення римо-католицького архиєпископа Юзефа Більчевського він виконує типові проекти костелів (розраховані на 200, 400, 600 парафіян), також у закопанському стилі, які опублікував 1904 р. журнал “Часописмо технічне”³⁵.

У 1903 р. у с. Микуличин під Яремчем, у мальовничій міжгірській долині р. Прут, будується вілла відомого інженера Яна Богуцького. Стаття краківського журналу “Архітект” інформує: “Автором цих планів є Т. Обмінський, який їх опрацював спільно з інж. Я. Богуцьким таким чином, що горизонтальні проекції [rzuty poziome], розстановка мас... є ідеєю п. Богуцького, цілість же вписав в архітектурні рамки закопанського стилю [ujął w architektoniczne ramy stylu zakopiańskiego] арх. Обмінський”³⁶.

Варто звернути увагу на формулювання, вжите в цитованому тексті: Т. Обмінський вписав “цілість” проєктованого об’єкту “в архітектурні рамки стилю”. Вже у цій ранній роботі він показав себе як фахівець, обдарований вмінням приводити архітектурні форми до загальної стильової гармонії, при цьому ґрунтовно розуміючи властивості матеріалів і можливості конструкцій, знаючи допустимі комбінації у структурі плану та реалістичні засади формування будівельного кошторису. За це його й цінуватимуть львівські будівничі, запрошуючи упродовж наступних років до співпраці.

histories that had been pushed to the periphery of established practices, that celebrated the unusual rather than the normal...”).

³² *Milobędzki A. Zarys dziejów architektury w Polsce / A. Milobędzki. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1968. – S. 304–305.*

³³ *Wystawa jubileuszowa Towarzystwa Politechnicznego 1902 r. // Czasopismo Techniczne. – 1902. – Nr 24. – S. 326.*

³⁴ Під фотографією інтер’єру, репродукованою в журналі “Архітект”, вміщено підпис: “Ресторанна зала III класу. Арх. А. Захаревич. Столярна робота [stolarszczyzna] за проєктом арх. Т. Обмінського” (Architekt. – 1904. – Nr 7. – Tabl. 31). Об’єкти раннього періоду творчості Т. Обмінського – виставкова брама у Стрийському парку та інтер’єрний дизайн львівського вокзалу – до сьогодні не збереглися.

³⁵ *Projekta wiejskich kościołków // Czasopismo Techniczne. – 1904. – Nr 1. – S. 6, tabl. 1, 2, 3.*

³⁶ *Willa prof. J. Boguckiego w Mikuliczynie // Architekt. – 1904. – Nr 7. – S. 125–126, tabl. 40, 41, 42, 43. Вілла Богуцького стояла на шляху між Микуличиним і Татаровим.*

У Львові форми закопанського стилю Т. Обмінський застосував у проекті однорозинного будинку М. Задори-Пашкудзького, побудованого в 1904–1905 рр. на південно-західній околиці міста (сучасна адреса – вул. Коновальця, 98)³⁷. Графіка архітектурного проекту свідчить, що він використав тут набір мотивів, дуже подібний до форм як микуличинської вілли, так і малих “закопанських” костелів, про які мовилося вище.

На середину 1900-х років у будівельній промисловості Львова складається надзвичайно сприятлива кон’юнктура – знову надійшла хвиля потужного “буму” у львівському будівництві. Будівельні сезони 1904–1905, 1905–1906, 1906–1907 рр. відзначалися активним спорудженням нових кам’яниць³⁸. У той час Т. Обмінський проектує десятки об’єктів, співпрацюючи з приватними будівельними фірмами.

Тадеуш Обмінський не був будівничим, тобто ніколи не мав концесії будівельного підприємця, і лише перед Великою війною одержав державне звання “цивільного інженера архітектури та наземного будівництва”³⁹, що давало право самостійно, без посередництва “концесіонованого” будівничого, керувати роботами на будівельних майданчиках. Але до цього, упродовж попереднього десятиліття, архітектор працював у “тандемах” із трьома відомими будівельними підприємцями – Міхалом Улямом, Іваном Левинським та Альфредом Захаревичем, виступаючи в ролі співавтора архітектурних проектів, реалізованих їхніми фірмами.

Співпраця Тадеуша Обмінського з будівельною фірмою Міхала Уляма та його партнера Зигмунта Кендзерського розпочалася 1904 р., коли Улям взявся за спорудження великої чиншової кам’яниці Сегалів на вул. Академічній, 4 (сучасна адреса – Чайковського, 6, 1904–1905)⁴⁰. У тодішньому Львові цей будинок презентував новий тип престижної багатоквартирної резиденції, розрахованої на заможних орендарів.

Архівні документи засвідчують, що всі архітектурні плани сегалівської кам’яниці затвердила резолюція магістрату від 4 липня 1904 р., за винятком фасадів, рисунки яких “ветувало” міське будівельне управління як неестетичні⁴¹. Очевидно, саме тоді для опрацювання нової композиції сецесійного фасаду залучили молодого обдарованого архітектора – Тадеуша Обмінського (відповідний проект додатково затвердили восени того ж року). Т. Обмінський продовжував працювати для фірми Уляма–Кендзерського і за часу розробки проекту готелю “Народна гостиниця” (Костюшка, 1–1а, 1905–1906)⁴².

³⁷ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 3640. – Арк. 3–13, 18; вул. Коновальця – колишня вул. 29 Листопада. На жаль, оригінальний декор цієї вілли втрачено внаслідок якоїсь пізнішої реконструкції.

³⁸ Сезон будівельних робіт у Львові кінця XIX – початку XX ст. зазвичай був таким: при спорудженні типової кам’яниці будівництво починали в середині року, до зими вимуровували стіни, а з наступної весни отиньковували та викінчували об’єкт. Див.: Жук І. Львів Левинського: місто і будівничий / І. Жук. – Київ: Грані-Т, 1910. – С. 22.

³⁹ Офіційне повідомлення листом із Галицького намісництва від 4 вересня 1913 р. Див.: ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 19.

⁴⁰ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 36. – Арк. 4–11.

⁴¹ Там само. – Спр. 38. – Арк. 15, 15 зв., 16 зв.

⁴² Там само. – Спр. 5170. – Арк. 12, 76–85; *Orłowicz M.* Ilustrowany przewodnik po Lwowie / M. Orłowicz. – Lwów; Warszawa: Książnica-Atlas, 1925. – S. 120, 141.

Однак невдовзі між ним і М. Улямом стався гострий конфлікт. Причиною було те, що, презентуючи проект кам'яниці Сегалів на шпальтах преси як роботу власного авторства, Міхал Улям зовсім не згадав про роль Тадеуша Обмінського як співавтора. З цього приводу архітектор висловив публічний протест, після чого співпраця з М. Улямом припинилася⁴³. У подальшому, щоб уникнути прикрих ситуацій, Т. Обмінський постійно ставитиме авторський підпис на проектах, які розроблятиме, зокрема на майстерно виконаних рисунках фасадів.

Набагато продуктивнішою була співпраця Тадеуша Обмінського з проф. Іваном Левинським – провідним будівничим Львова 1890–1910-х років⁴⁴. Індивідуальний стиль Т. Обмінського відчувається в архітектурних формах багатьох чиншових домів середини – другої половини 1900-х років, побудованих фірмою І. Левинського в різних районах Львова. Зокрема показний список датується будівельним сезоном 1905–1906 рр., коли споруджено основну частину комплексу кам'яниць “Затишок” (“Zacisze”) на вул. Асника (сучасна Богомольця)⁴⁵. Тут із великою вірогідністю можна говорити про участь Т. Обмінського в опрацюванні проектів щонайменше трьох будинків: № 4, 5 і 6 (кам'яниці відповідно І. та С. Ельстерів, І. Левинського, Л. Штаубера)⁴⁶. У 1905–1906 рр. він мав також безпосереднє відношення як архітектор-проектант до забудови початкового відрізка вул. Домагаличів (сучасної Павлова): кам'яниць № 1 і 3 (чиншові дома А. і Ю. Ельстерів), № 2 (Я. Лянґе) та № 4 (А. Піллера)⁴⁷. Його авторський “почерк” видно і в архітектурних формах кам'яниці Е. Рідля на Личаківській, 70, датованої тим самим часом⁴⁸.

Упродовж наступного сезону будівельних робіт (1906–1907) у Львові з'являються нові багатоквартирні будинки, спроектовані Т. Обмінським у співавторстві з І. Левинським (подаємо сучасні адреси): на вул. Левицького, 14–16 (ще один дім А. і Ю. Ельстерів), на Франка, 75 (Мрозівіцьких)⁴⁹, а також реконструюється кам'яниця Я. Штроменгера – пл. Григоренка, 4⁵⁰.

⁴³ Фото фасаду кам'яниці Сегалів з'явилося в журналі “Архітект” (Architekt. – 1907. – Zesz. 3. – Tabl. 12) з підписом “Арх. Міхал Улям”. Це спричинило гостру реакцію Т. Обмінського: пізніше згадували, як свої авторські права “вимагав повернути [rewindykował] голосно на цілий Львів справжній автор”. Див.: S. F. Michał Ulam, architekt-budowniczy: Budowle wykonane w dziesięcioleciu 1903–1913. Lwów / S. F. // Czasopismo Techniczne. – 1914. – Nr. 7. – S. 87.

⁴⁴ Жук І. Львів Левинського... – С. 92–99.

⁴⁵ Там само. – С. 86–88.

⁴⁶ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 124. – Арк. 4–10, 13; Спр. 125. – Арк. 3, 15; Спр. 126. – Арк. 32, 33.

⁴⁷ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 2254. – Арк. 12, 14, 17, 25; Спр. 2255. – Арк. 4–10, 36; Спр. 2256. – Арк. 5–11, 17.

⁴⁸ Там само. – Спр. 288. – Арк. 59–66, 74.

⁴⁹ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 5308. – Арк. 94; Спр. 5311. – Арк. 29–35; Оп. 3. – Спр. 923. – Арк. 36, 64. Вул. Левицького – колишня Кохановського; стара адреса будинку на Франка, 75, – Зиблікевича, 47.

⁵⁰ Там само. – Спр. 6409. – Арк. 9–28, 30–33; пл. Григоренка – кол. Смольки.

Крім того, підписи Т. Обмінського стоять на проектах кам'яниць, розташованих за (сучасними) адресами: вул. Брюллова, 4 (кам'яниця Бенявських, 1904–1905), Глібова, 2, Архітекторська, 3 і 5 (усі – 1905–1906; власники, відповідно – А. Смолецька, О. Вартересевич, А. Стельцер)⁵¹ та кількох інших будинків того періоду. Припускаємо, що частину з них реалізовувала будівельна фірма Альфреда Захаревича.

Коли ми говоримо про співавторство Т. Обмінського й І. Левинського, треба пояснити, яку саме частину спільної роботи розробляв кожен із них. Іван Левинський особисто опікувався конфігурацією парцель і основною структурою плану проєктованих будівель⁵². Визначивши ці формати, від яких залежала функціональна ефективність та рентабельність об'єктів, будівничий передавав подальшу розробку архітекторам, які працювали в його офісі. Так більшість будівель, проєктованих й побудованих фірмою І. Левинського, мають мішане авторство⁵³.

Будучи провідним проєктантом фірми І. Левинського, Т. Обмінський забезпечував загальне стильове опрацювання форм архітектури. До традиційного планування львівської кам'яниці (в яке І. Левинський зі свого боку вніс значні вдосконалення)⁵⁴ Т. Обмінський адаптував оригінальну оновлену модель фасаду. У ній активно використовуються формальні засоби стилю, який стрімко поширився в архітектурі та мистецтві кінця ХІХ – початку ХХ ст. – сецесії. Згадані будинки середини 1900-х років, проєктовані за провідної участі Т. Обмінського, – найбільш характерні зразки сецесії у львівській архітектурі, найпомітніші пам'ятки сецесійного Львова.

Їх фасади привертають увагу динамічними силуетами причілків і пластикою еркерів, яскравою орнаментальністю та виразними текстурними співставленнями. Тут повторюється набір типових стильових форм і мотивів сецесії: в композиції дуже часто фігурують соковиті форми рослинного орнаменту (наприклад, фасадні рельєфи на вул. Павлова, № 1, 3, або оформлення порталу на Богомольця, 6, чи Глібова, 2) та інші символи вітальних сил органічного світу, музична і солярна символіка, химерні образи романтичної фантазії – зображення “гібридних” створінь та різних фантастичних істот (маскарони на Богомольця, 6, і Павлова, 2).

⁵¹ Там само. – Спр. 157. – Арк. 25; Спр. 158. – Арк. 34; Спр. 160. – Арк. 1–10; Спр. 590. – Арк. 8, 25–33; Спр. 2286. – Арк. 65, 98–104; вул. Брюллова, Глібова, Архітекторська – колишні Лонцького, Голембя, Захаревича.

⁵² Основні професійні зацікавлення І. Левинського як архітектора-практика фокусувалися на питаннях планування “утилітарних” будівель – на вирішенні “горизонтальної проєкції” та концепції “раціонального плану”. Див.: Жук І. Львів Левинського... – С. 27–29, 89.

⁵³ За часів І. Левинського і Т. Обмінського існувала усталена, офіційно затверджена номенклатура робіт, які виконував архітектор чи будівничий, з відповідними тарифами оплати. Залежно від виконаної роботи її відносили до однієї з шести основних категорій: на стадії проєктування – 1) опрацювання ескізу; 2) розробка комплексу загальних планів; 3) виготовлення деталізованих робочих планів; далі, архітектор чи будівничий: 4) розраховував кошторис; 5) здійснював менеджмент будівельних робіт та 6) проводив аудит (Projekt norm do obliczania wynagrodzenia za pracę architektów i budowniczych // Dzwignia. – 1878. – Nr. 5, dodatek. – S. 1–3). В Івана Левинського на кожній з цих стадій міг працювати інший виконавець.

⁵⁴ Жук І. Львів Левинського... – С. 47, 86.

Улюбленою формою стає жіноча маска (рельєфні маски на фасадах будинків по вул. Богомольця, 4; Павлова, 3; Брюллова, 4, та ін.). Мотив маски типовий для декоративного оздоблення сецесійної архітектури загалом. Як елемент театральний, драматичний, що символізує посередництво між актором та його роллю, між внутрішнім, прихованим змістом символу і зовнішнім виявом, маска стала засобом виразу двоїстості, яка переполює “новий стиль”⁵⁵.

У попередній публікації, присвяченій Т. Обмінському, ми писали про особливий етап його професійної біографії – “український період” творчості⁵⁶. Із ним пов’язана участь архітектора в розробці проектів будівель, виконаних на замовлення українських інституцій: будинків страхового товариства “Дністер” (Руська, 20, 1905–1906), Українсько-руського академічного дому (Коцюбинського, 21а, 1905–1906) та бурси Руського педагогічного товариства (Генерала Чупринки, 103, 1906–1908)⁵⁷. Поряд із Тадеушем Обмінським і будівничим Іваном Левинським, до їх опрацювання періодично долучалися як співавтори трое архітекторів молодшої генерації, близькі до фірми Левинського: Лев Левинський, Олександр Лушпинський та Филімон Левицький. Далі говоритимемо конкретніше про роль Т. Обмінського в цій колективній роботі, зіставляючи із внеском інших членів творчої команди.

Комплект загальних планів Українсько-руського академічного дому затверджено резолюцією магістрату від 21 вересня 1905 р.⁵⁸. Цьому передував архітектурний конкурс, за підсумками якого одну з трьох рівнозначних конкурсних нагород здобув молодий архітектор Филімон Левицький (невеликий гонорар у сумі 100 кор.)⁵⁹. Далі Ф. Левицький брав участь у реалізації проекту як будівничий, адмініструючи виконання робіт на місці. Можливо, план (“горизонтальну проекцію”) академічного дому креслив також він. Але рисунок фасаду – зовнішній вид корпусу з високою покрівлею і мальовничими різьбленими мансардами – виконав Обмінський, що засвідчує авторський підпис “Тадей Обмінський”⁶⁰.

17 серпня 1906 р. затверджено архітектурні плани бурси Руського педагогічного товариства⁶¹ – найбільшого з об’єктів, проєктованих групою проф. І. Левинського для українських клієнтів. Сам І. Левинський розпланував парцелю під будівництво, перед цим продавши замовникові земельну ділянку⁶². “Площу під будову бурси набуло [Руське педагогічне] товариство 1902 р. за приступну ціну, 2 морги за 10.000 корон... від проф. Ів. Левинського... Проф. Ів. Левинський виготовив

⁵⁵ Жук І. Львів Левинського... – С. 93.

⁵⁶ Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 156.

⁵⁷ Жук І. Львів Левинського... – С. 56–59, 123–125, 148–155.

⁵⁸ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 5494. – Арк. 1–9.

⁵⁹ Konkurs na plany “Українсько-руського Domu Akademickiego” we Lwowie // Czasopismo Techniczne. – 1905. – Nr 10. – S. 187.

⁶⁰ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 5494. – Арк. 3.

⁶¹ Там само. – Оп. 2. – Спр. 2609. – Арк. 55, 92–97, 104–107.

⁶² І. Левинський був оператором нерухомості – сам купував землю і перепродавав її клієнтам із готовою забудовою. Комерційна парцеляція будівельних “грунтів” була інтегральною складовою його діяльності (з цим пов’язана увага саме до проблем “горизонтальної проекції”).

дуже скоро плян і кошторис...”, – сказано у звіті комітету будови⁶³. Опрацювання ж ескізу та розробку комплексу загальних планів доручили Т. Обмінському. Про це можна впевнено говорити, оскільки поширювалася видокивка з репродукцією ескізного проекту бурси, на якому в нижньому правому куті фігурує авторський підпис українською мовою: “Тад. Обмінський 1906”⁶⁴. За стилем рисунка й характером архітектурних деталей можна також визначити, що Т. Обмінський виконував і комплект базових планів, затверджених магістратськими урядниками 17 серпня 1906 р.⁶⁵. Лев Левинський (племінник проф. Івана Левинського), якого путівник Орловича згадує як автора “української бурси”⁶⁶, долучився до виконання деталізованих планів і рисунків, мабуть, вже на дещо пізнішій стадії роботи.

Хроніка архітектурно-будівельного проекту будинку товариства “Дністер” охоплює кілька послідовних епізодів і вимагає детальнішого розгляду.

У 1904 р. товариство “Дністер” одержало дозвіл на “демоляцію” старих будівель на місці майбутнього сецесійного будинку, і далі, упродовж наступного року, тривали складні переговори, які проводив крайовий адвокат Степан Федак із міською владою та сусідами з метою погодження пропонуваніх проектів⁶⁷. Абрис ділянки змінювався, бо “Дністер” поступово докуповував частини сусідніх парцель. Відповідно, І. Левинський щоразу змінював концепцію планування. 1905 р. у магістраті затверджували два абсолютно різні варіанти планів нового будинку – резолюціями від 3 березня та 23 липня.

Проект, затверджений 3 березня 1905 р.⁶⁸, якщо говорити про вирішення зовнішніх архітектурних форм, був консервативним: витриманим у дусі історизму другої половини ХІХ ст. і зорієнтованим на використання мотивів неоренесансу. Замовників він не задовольнив – на той час вже бачили в репродукціях зразки новітньої європейської архітектури. У журналах публікувалися фото павільйону Фінляндії на Паризькій всесвітній виставці 1900 р. – взірець “національно-романтичних” варіацій стилю ар-нуво для периферій Європи⁶⁹. Очевидно, українські інвестори також були ознайомлені з проектами будівель у закопанському стилі. Зрештою, сильний резонанс спричинив будинок полтавського земства, створений Василем Кричевським у 1902 р.⁷⁰.

На реалізованому проєкті будівлі “Дністра”, затвердженому 23 липня 1905 р., поряд із підписом Івана Левинського вже стоїть і підпис Тадеуша Обмінського⁷¹.

⁶³ Звіт Комітету будови Руского товариства педагогічного у Львові за час від 1 січня до 31 грудня 1909. – Львів, 1909. – С. 4.

⁶⁴ Жук І. Львів Левинського... – С. 58а.

⁶⁵ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 2609. – Арк. 94, 96, 104.

⁶⁶ Orłowicz M. Plustrowany przewodnik po Lwowie. – S. 159.

⁶⁷ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 3806. – Арк. 20–23, 37–43, 57, 59–59 зв., 61–62.

⁶⁸ Там само. – Арк. 100, 101, 103, 105–108.

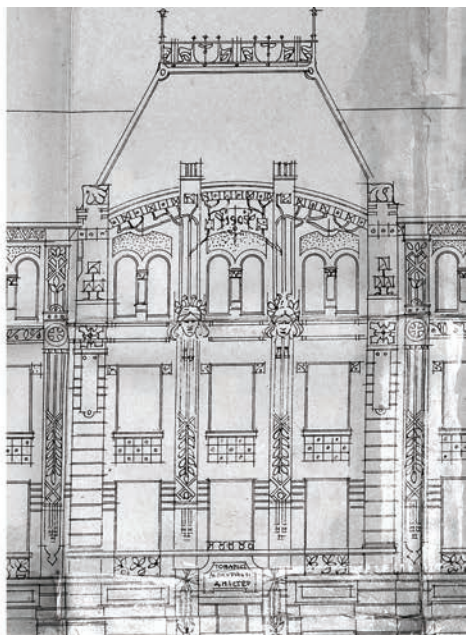
⁶⁹ Opie J. Helsinki: Saarinen and Finnish Jugend / J. Opie // Art Nouveau 1890–1914 / [ed. by P. Greenhalgh]. – New York: Abrams, 2000. – P. 374–387.

⁷⁰ Рубан-Кравченко В. Кричевські і українська художня культура ХХ століття. Василь Кричевський / В. Рубан-Кравченко. – Київ: Криниця, 2004. – С. 102–140.

⁷¹ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 3806. – Арк. 102, 104, 109–115.

Типово сецесійні форми львівських фасадів, проєктованих Обмінським у середині 1900-х рр.: вул. Чайковського, 6 – причілок кутового еркера; Богомольця, 4 – аттик з маскою; Павлова, 2 – маска під карнизом; Глібова, 2 – рельєфи вхідного порталу (фото І. Жука).

Вул. Руська, 20 – північний фасад будинку “Дністра” і відповідна деталь архітектурного рисунка, виконаного Т. Обмінським (ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 3806. – Арк. 102). Сецесійні маски, передбачені у проекті, було замінено на рельєфні герби.

Одна з тогочасних публікацій інформувала про те, як І. Левинський, головний менеджер будівництва, розподілив обов'язки в команді виконавців: “Професор Левинський віддав виконане фасади і всіх архітектонічних штук архітекті Обмінському, а декорацию майолікову Русинові архітекті п. Лушпинському; управу будовою інжинерови Русинови п. Филимонови Левицькому...”⁷². Отже, на Т. Обмінського була покладена відповідальна місія виконання “всіх архітектонічних штук” – форм, які визначали стиль будівлі (Ф. Левицький контролював роботи на будівельному майданчику; О. Лушпинський був дизайнером фасадної майоліки).

Тадеуш Обмінський створив стиль будинку товариства “Дністер”, на фасадах якого бачимо типово сецесійні рослинні орнаменти, подібні до тих, якими оздоблено кам'яниці на вул. Асника та Домагаличів. Поза тим, у його проєкті Т. Обмінський винахідливо використовує мотиви українського народного мистецтва – рушників і писанок, різьби і карбування, які інтерпретуються на основі формотворчих принципів сецесії (джерелами упродовж понад двох десятиліть були експонати етнографічних колекцій, зібраних у Львові, й ілюстровані публікації: від серії “Взорів домашнього промислу” Людвіка Вежбіцького до “Гуцульщини” Володимира Шухевича). Традиційні форми фігурують у нетрадиційному поданні. Ця амальгама запозичень, трансформованих у незвичних пропорціях та поєднаннях, демонструє відхід від археологічно чи етнографічно точного відтворення деталей.

Вище ми розглядали часте використання в сецесійних будівлях, проєктованих Т. Обмінським, мотиву жіночої маски. У графічному проєкті будинку “Дністра” архітектор теж передбачив додавання пари масок у композицію північного фасаду, розвернутого в бік Волоської церкви⁷³. Але на реалізованому фасаді з боку вул. Руської жодних масок ми не знайдемо. Замість них під аттиком з'явилися два рельєфи з гербами: на одному з них – лев, що спирається на скелю (історичний герб Руського королівства); на другому – ангел із мечами (герб Києва)⁷⁴. Розміщені поряд, ці геральдичні знаки несуть ідейну програму з політичним підґрунтям: вони декларують ідею об'єднаної України. Маски було усунуто, бо в оформленні фасаду новобудови замовник захотів бачити не естетичну, а політичну декларацію.

Норвежець Стефан Тшуді-Мадсен, автор першого фундаментального дослідження стилю ар-нуво/сецесії в європейському мистецтві, констатував, що Art Nouveau, “незважаючи на свою інтернаціональність, був виразно національним стилем, який постав із сильних національних прагнень і надій”⁷⁵. Твори Т. Обмінського підтверджують слушність такої думки. “Цілий будинок [«Дністра» – І. Ж.] єсть гарний і оригінальний, а zarazом свій, питомий...” – захоплено стверджував дописувач ілюстрованого календаря “Просвіти” за 1907 р.⁷⁶

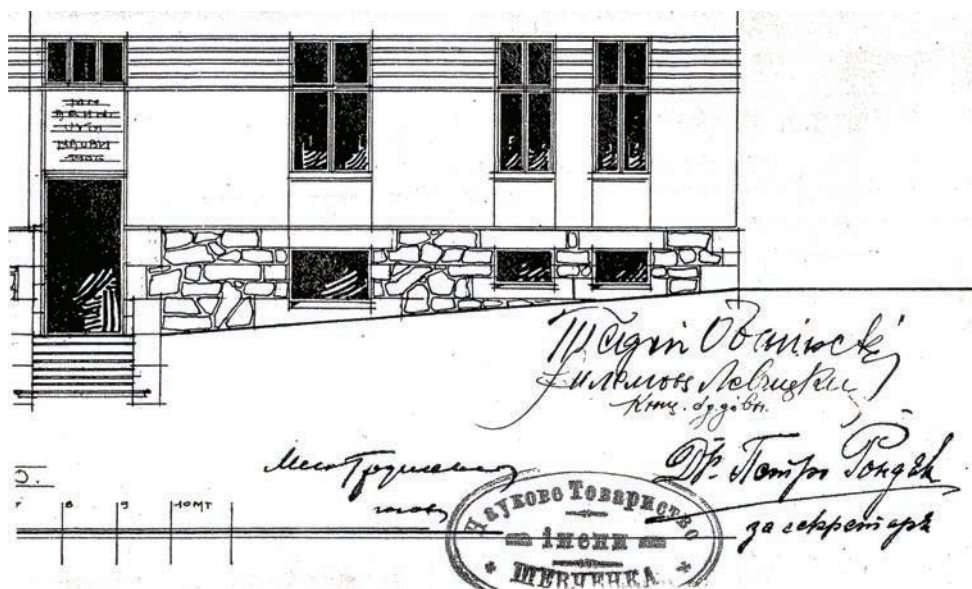
⁷² Нові рускі будинки // Ілюстрований народний календар товариства “Просвіта” на рік звичайний 1907. – Львів, 1907. – С. 89.

⁷³ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 3806. – Арк. 102.

⁷⁴ Жук І. Львів Левинського... – С. 154–155.

⁷⁵ Tschudi-Madsen S. Sources of Art Nouveau / S. Tschudi-Madsen. – New York: George Wittenborn, 1956. – P. 444.

⁷⁶ Нові рускі будинки. – С. 88.

Деталь проекту українського академічного дому (ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 5494. – Арк. 3). Підпис Обмінського (“Тадей”), поруч – підпис Михайла Грушевського.

Відкинувши усталену номенклатуру “історичних стилів”, сецесія проголосила культ “нового стилю”, “нового мистецтва”. Оскільки для українських інвесторів “нове” було синонімом “народного”/“національного”, то до вжитку ввійшло означення “народний стиль”⁷⁷ як одне з додаткових імен, яким в Україні охрестили особливий – “свій, питомий” – різновид сецесійної архітектури. Зараз можна цілком упевнено сказати, що участь Т. Обмінського у створенні “народного стилю” української архітектури початку ХХ ст. була надзвичайно важливою.

Під кінець 1900-х років Т. Обмінський продовжував успішно розвивати свою академічну кар’єру. На будівельному відділі Політехніки з вересня 1907 р. він працює “конструктором”, навчаючи студентів архітектурному проектуванню⁷⁸. Далі рескриптом Міністерства визнань і освіти від 16 жовтня 1909 р. Т. Обмінського призначено на посаду, про яку він, мабуть, давно мріяв – першим в історії Львівської політехніки (й останнім) “доцентом дерев’яного будівництва”⁷⁹.

⁷⁷ Ось типовий приклад вживання терміна “народний стиль” в українських публікаціях початку ХХ ст. [далі курсив – мій – І. Ж.]: автор опису фасадів будинку “Дністра” розповідає про “різнобарвні мережки в народнім стилі, сконструовані з кольорових кафель” (“Дністер” у власній хаті // Діло. – 1906. – Ч. 227). Або: “Левинський має велику заслугу взагалі, що вводить в будівництво і інсталяцію народний стиль...” (Шухевич В. Участь Русинів у промислово-літургичній виставі / В. Шухевич // Діло. – 1909. – Ч. 154).

⁷⁸ ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 6.

⁷⁹ Там само. – Арк. 10.

Поza Політехнікою Т. Обмінський виступає з циклами публічних лекцій, організованих під егідою Міського промислового музею⁸⁰. У 1908–1911 рр. керує Технологічним інститутом – дочірньою інституцією при Львівській торгово-промисловій палаті, що виконувала функцію навчально-інформаційного центру, свого роду “академії ремесел” (влаштувуючи виставки промислових зразків, спеціалізовані курси для ремісників тощо)⁸¹.

У 1910 р. на пенсію виходить проф. Густав Бізанц і передає Тадеушу Обмінському керівництво кафедрою. Того ж року доцент Обмінський одержує звання “звичайного професора” (ordentlicher Professor): “Його ц. к. Апостольська Величність Найвищим рішенням з дня 29 червня 1910 р. наймилостивіше зволив призначити доцента... Тадеуша Обмінського звичайним професором кафедри наземного будівництва, будівельної бухгалтерії і будівельно-залізничного законодавства... почавши з 1 жовтня 1910 р.” – інформує текст відповідного службового листа⁸².

Із посадовими підвищеннями приходить матеріальний достаток. Мабуть, ця обставина частково пояснює, чому під кінець 1900-х років Т. Обмінський приділяє менше уваги замовленням львівських “кам’яничників”, відповідно проектує менше чиншових домів (хоча і далі співпрацює з фірмою І. Левинського).

На той час за його проектами будували блок двох кам’яниць у кінці вул. Зиблікевича, які замовила родина Мрозовіцьких (Руставелі, 44, і Франка, 77), обидві датуються 1908–1909 рр., та будинок Фундації св. Лазаря на вул. Бурлярда (сучасна Нижанківського), № 2–4, 1907–1909⁸³. Ці будівлі – архітектурні пам’ятки пізньої сецесії, у формах якої відбулися помітні зміни. Змінився стиль декоративного опорядження: бачимо значно менше орнаментів. Елементи декору геометризуються, загальним атрибутом стали гранчасті та призматичні деталі. Усуваються соковиті форми рослинної орнаментики, типові для зрілої сецесії. Їхнє місце займає строгіший мотив – класична гірлянда. На фасадах вже немає сецесійних масок, зникає і поліхромна майоліка.

Вимальовується подальша перспектива розвитку в бік неокласицизму початку ХХ ст. Постсецесійно-неокласицистична архітектура кінця 1900-х – початку 1910-х років представлена будинками з масивними фасадами, потужними еркерами, високими покрівлями та збільшеною кількістю поверхів. Близька до цього типу наступна з кам’яниць, яку Обмінський проектував для Мрозовіцьких, – чиншовий дім на вул. Романовича (сучасна Саксаганського), № 10, 1912–1913⁸⁴.

Фазу переходу від сецесії до неокласицизму в архітектурній хроніці Львова фіксує проект комплексу будинків Львівської торгово-промислової палати

⁸⁰ За інформацією газети “Пшегльонд”, 1910 р. серія його лекцій була присвячена готичній архітектурі. Див: Przegląd. – 1910. – Nr 35.

⁸¹ Instytut technologiczny Izby handlowej i przemysłowej we Lwowie. Sprawozdanie za lata 1909 do 1912. – Lwów, 1913. – S. 17–18.

⁸² ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 15; *Poplawski Z. Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945.* – S. 139.

⁸³ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 749. – Арк. 139; Спр. 753. – Арк. 1–3, 5–8; Оп. 2. – Спр. 3844. – Арк. 56. Колишня адреса будинку по вул. Франка, 77, – Зиблікевича, 49; вул. Руставелі – давня Яблонівських.

⁸⁴ ДАЛО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 3895. – Арк. 2–9.

(сучасна адреса – просп. Шевченка, 17–19, 1907–1910) і Технологічного інституту (Нижанківського, 5, 1907–1909)⁸⁵. Тадеуш Обмінський взяв участь у його розробці як співавтор свого давнього колеги Альфреда Захаревича. Очевидно, на початковій стадії роботи обидва проєктанти працювали у тісному контакті, “в чотири руки”, адаптуючи плани двох автономних будівель зі спільним подвір’ям до складної конфігурації ділянки. На дальших стадіях – деталізовані плани розробляли, швидше за все, окремо: нам здається, що корпус колишнього Технологічного інституту можна в основному приписати авторству Т. Обмінського. У вирішенні ж архітектурних форм будинку, де містилися офіси торгово-промислової палати, відчувається переважання індивідуального смаку А. Захаревича (хоча окремі партії і там міг розробляти Т. Обмінський)⁸⁶. Незалежно від нюансів авторства, в архітектурі обох будинків чітко видно стильову метаморфозу – поступовий перехід від сецесійних до неокласицистичних форм.

Зміну стилю можна простежити і на прикладі об’єктів сакральної архітектури. Незадовго перед початком Першої світової війни Т. Обмінський виконував замовлення греко-католицької парафії в Оброшино, проєктуючи нову церкву Св. Дмитрія (1912–1914), про яку ми вже писали на початку статті. В її архітектурних формах знову спостерігаємо пізньосецесійну геометризацию, а також вплив школи Отто Вагнера⁸⁷. Зі спогадів Льва Шанковського знаємо, що оброшинська церква дуже подобалася митрополиту Андрееві Шептицькому: “Пляном проф. Обмінського незвичайно захопився митр. Шептицький і затверджуючи його, заборонив будівничим допускати хоч би найменшої зміни”⁸⁸.

Попри співпрацю з Греко-Католицькою Церквою контакти Т. Обмінського з українськими замовниками на той час слабнуть. Можна зауважити, що два наступні великі архітектурно-будівельні проєкти, ініційовані українцями у Львові (будинків українського театру та Музичного товариства ім. Лисенка⁸⁹), розроблялися вже без нього. Складається враження, що після 1908 р. архітектор дистанціювався від українських інституцій. У будь-якому випадку, до “народного стилю” в роботах пізнішого часу він вже не повертався.

Наприкінці 1912 р. Галицьке намісництво оголосило архітектурний конкурс на проєкт нового центрального корпусу університету у Львові. Оскільки стара будівля на вул. Св. Миколая (сучасна Грушевського) не виглядала достатньо презентабельною, на її місці, а також на прилеглих площах університетського ботанічного саду, планували поставити монументальну новобудову. Конкурс було проведено

⁸⁵ Там само. – Оп. 1. – Спр. 56. – Арк. 19–38; *Otwarcie nowego gmachu Izby handlowej i przemysłowej // Nasz Kraj.* – 1910. – S. 5–7; *Жук. І. Торгово-промислова палата / І. Жук // Історико-архітектурний атлас Львова.* – Львів: Центр Європи, 1998. – Серія 2 (“Визначні будівлі”). – Зошит 3. – С. 4.

⁸⁶ *Жук. І. Торгово-промислова палата.* – С. 4.

⁸⁷ *Жук. І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник...* – С. 156–157.

⁸⁸ *Шанковський Л. Оброшин й оброшинці...* – С. 6.

⁸⁹ *Жук. І. Львів Левинського...* – С. 60, 62–66.

з розмахом: до розгляду надійшли 32 конкурсні проекти, 7 з них – із макетами⁹⁰. Активну участь у ньому взяв і професор Політехніки Тадеуш Обмінський.

Вже мовилося про надзвичайну швидкість і продуктивність роботи Т. Обмінського. На попередніх конкурсах, учасником яких він був (наприклад, на проект студні з фігурою Богородиці для Маріацької площі, 1904 р.; чи на проект будинку Політехнічного товариства у Львові, 1905)⁹¹, на фоні інших конкурсанти Т. Обмінський вирізнявся тим, що опрацьовував свої пропозиції у двох варіантах. У випадку ж конкурсу на проект університету архітектор перевершив себе, виставивши аж три проектні розробки з різними конфігураціями корпусу, різним плануванням на терені тощо⁹². Але в усіх версіях є спільна риса: будинок має формальне ордерне опорядження, стиль його архітектури – неокласицизм. У стильових перевагах автора відбулася різка зміна – тут зовсім не видно сецесійних форм.

Необхідно взяти до уваги політичне тло доби, за якої відбувався конкурс. Наприкінці 1900-х – на початку 1910-х років загострюється українсько-польський конфлікт, пов'язаний з боротьбою за і проти створення у Львові окремого українського університету. Наприкінці 1912 р. з'явився проект цісарського листа, який передбачав заснування українського університету не пізніше 1916 р.⁹³ Мабуть, архітектурний конкурс, оголошений 1912 р., треба розглядати в політичному контексті – як реакцію на розвиток конфліктної ситуації: це був конкурс проектів великої розбудови кампусу польського університету у Львові.

За рішенням конкурсної комісії, яка засідала з 18 квітня по 7 травня 1913 р., Т. Обмінський здобув одну з “других рівнорядних” нагород із гонораром у сумі 5000 кор.⁹⁴ Проте нового університетського будинку на вул. Св. Миколая так і не побудували – за рік почалася Велика війна. Згодом Університет ім. Яна Казимира розмістився в колишніх будівлях сейму Галичини (теперішній головний корпус Львівського національного університету ім. І. Франка на Університетській, 1).

Упродовж наступного двадцятиліття головним осередком професійної діяльності Т. Обмінського залишалася Львівська політехніка. Тут його обирали деканом будівельного відділу (каденції 1915/1916, 1920/1921) та ректором (1916/1917)⁹⁵.

⁹⁰ Konkurs na budowę nowego gmachu uniwersyteckiego we Lwowie // Architekt. – 1912. – Zesz. 11–12. – S. 133; Z konkursu na gmach Uniwersytetu we Lwowie // Czasopismo techniczne. – 1913. – Nr 21. – S. 241; Rozstrzygnięcie konkursu na gmach uniwersytetu we Lwowie. (Wyciąg z protokołu) // Architekt. – 1913. – Zesz. 5–6. – S. 69.

⁹¹ Konkurs na studnię ze statua Matki Boskiej // Czasopismo techniczne. – 1904. – Nr 3. – S. 40, tabl. 4, 6; Konkurs na projekt domu własnego dla Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie // Czasopismo techniczne. – 1905. – Nr 14. – S. 244, tabl. 22.

⁹² Z konkursu na gmach Uniwersytetu... – S. 244–246; Rozstrzygnięcie konkursu na gmach uniwersytetu... – S. 69, 76–79, tabl. 14.

⁹³ Качмар В. Вища школа / В. Качмар // Історія Львова: у 3 т. / [редкол. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій]. – Львів: Центр Європи, 2007. – Т. 2: 1772 – жовтень 1918. – С. 348–349.

⁹⁴ Z konkursu na gmach Uniwersytetu... – S. 243; Rozstrzygnięcie konkursu na gmach uniwersytetu... – S. 77.

⁹⁵ Poplawski Z. Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945. – S. 303, 307; Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 152.

Виклади проф. Тадеуша Обмінського на архітектурному факультеті репрезентував його підручник, опублікований 1925 р. під назвою “Загальне будівництво” – публікація, яка переймала “естафету” від підручника Густава Бізанца⁹⁶.

Під кінець 1920-х років Т. Обмінський зробив вагомий внесок у розбудову кампусу Політехніки як виконавець проекту нового будинку її бібліотеки (вул. Професорська, 1, 1928–1932). У вишуканому неокласицистичному фасаді, опорядженому струнким рядом іонійських пілястр, ми вже не побачимо жодних ознак тої закоханості у стиль “поганської святині зі старої казки”, яку архітектор демонстрував за часів будівельного сезону 1905–1906 рр.⁹⁷.

Останні роки життя Т. Обмінський присвятив найбільшій будівлі – костелу Матері Божої Остробрамської, спорудженому коштом фундації архієпископа Твардовського в районі верхнього Личакова (зараз – церква Покрову, УГКЦ, Личаківська, 175). Архітектурний конкурс на проект цього храму відбувся 1930 р., після чого тривав чотирирічний період будівництва. Новий костел, витриманий у гармонійних формах ранньохристиянської базилики, освячено в 1934 р. – за два роки після смерті автора архітектурного проекту⁹⁸.

На сьогодні архітектурна творчість Т. Обмінського, зокрема, періоду 1920-х – початку 1930-х років, потребує додаткового вивчення з метою укладання якнайповнішого реєстру його робіт. З інформації “Польського біографічного словника” відомо, що за міжвоєнної доби Т. Обмінський виконував проекти десятків будівель, серед них і поза Львовом⁹⁹.

У пізніх роботах він продовжував демонструвати професійну майстерність. Будучи визнаним фахівцем, мав високий авторитет серед колег та учнів. Інколи, однак, лунали й критичні голоси з приводу його, нібито, консерватизму. Наприклад, одна з публікацій стверджує, що Т. Обмінський, “незважаючи на ерудицію, якою

⁹⁶ *Obmiński T. Budownictwo ogólne / T. Obmiński. – Lwów, 1925. Див. також: Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 157–158.*

⁹⁷ *Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 157.*

⁹⁸ *Betlej A. Kościół wotywny p. w. Matki Boskiej Ostrobramskiej na Łyczakowie / A. Betlej // Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej / [red. J. K. Ostrowski]. – Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury, 2004. – Część 1. Kościoły i klasztory... – Т. 12. – S. 261–277; Жук І. Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 158–161.*

⁹⁹ С. Бжозовський подає доволі показний список цих будівель. За його інформацією, Т. Обмінський будував “багато костелів у Східній Малопольщі”, серед них парафіяльні у Станіславові та Яремчі, “курортний” (“zdrojowy”) – в Криниці; у Львові – будівлі академії міжнародної торгівлі, школу ім. Шашкевича; “багато шкіл у цілій Польщі”; неврологічно-психіатричну і терапевтичну клініки у Львові, шпиталь у Сокалі, санаторій в Цехоцінку; “цукровню” в Ходорові, торгову залу в Дрогобичі, залізничні склади у Варшаві; “багато офіцерських, урядницьких і робітничих колоній у Львові, Перемишлі, Радомі, Новій Вілейці, Холмі і Варшаві”. Цікаво відзначити, що Т. Обмінський проектував немало будівель, пов’язаних з авіацією: аеропорт та казарми на Скнилові (Львів), летовище Окенце під Варшавою, авіаційні ангари у Варшаві. Запатентував проект “поворотного” авіаційного ангара (“lotniczy hangar obrotowy”). Див.: Tadeusz Obmiński // Internetowy Polski Słownik Biograficzny (iPSB).

володів, і вправність у проектуванні, піддався набутій рутині, що послаблювало кінцевий ефект його творчих зусиль, і викликало цим критичне ставлення молодшого покоління архітекторів щодо його праць з завершальної фази його життя⁷¹⁰⁰.

Тадеуш Обмінський багато сил і часу віддавав справі архітектурної реставрації, виконуючи, зокрема, функції головного консерватора латинської катедри у Львові. Плідні результати цієї діяльності підсумовує публікація “Реставрації львівської катедри: давні і теперішні” його авторства, видана в 1932 р.¹⁰¹ Окрім того, він керував реставрацією кількох інших важливих пам’яток¹⁰².

За часів Польської Республіки Т. Обмінський був публічною фігурою. Його знали як члена комісії з відбудови королівських замків у Кракові та Варшаві, командора ордену “Polonia Restituta”. У період режиму Санації він обіймав високу посаду в міській адміністрації – наприкінці 1920-х років виконував обов’язки заступника комісара м. Львова¹⁰³. Т. Обмінського пошмертно вшанували, назвавши його іменем одну з львівських вулиць, прокладену неподалік від костелу Матері Божої Остробрамської¹⁰⁴.

В останні роки проф. Т. Обмінський вів розмірений, тихий спосіб життя в родинному колі. Любив їздити на полювання. Улюбленою домашньою стравою, за переказами близьких, були вареники (“*piegogi*”) з вишнями¹⁰⁵. Обоожнював квіти: часто їх малював аквареллю у садочку свого помешкання по вул. Шумлянських (сучасна Сеченова),⁷¹⁰⁶.

У Політехніці проф. Т. Обмінського шанували за доброзичливість. Студенти між собою називали його “*Tadeusz dobrotliwy*” (“Тадей добросердий”), і намагалися здавати іспити саме в нього¹⁰⁷. Мабуть, характер Тадеуша Обмінського – “добросердого” відображає фотопортрет, збережений в родинному архіві, який ми публікуємо як ілюстративний додаток до статті.

¹⁰⁰Politechnika Lwowska 1844–1945 / [red. Jan Boberski i in.] – Wrocław: W-wo Politechniki Wrocławskiej, 1993. – S. 152–153.

¹⁰¹*Obmiński T.* Restauracje katedry lwowskiej: Dawne i dzisiejsze / T. Obmiński. – Lwów, 1932. Див. також: *Жук І.* Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 158.

¹⁰²Список об’єктів історичної архітектури, реставрованих проф. Обмінським, включає каплицю Боїмів у Львові, палац римо-католицького архієпископа (теж у Львові?), замки Потоцьких у Поморянах і Тарновських в Дуклі (інформація С. Бжозовського). Див.: *Tadeusz Obmiński // Internetowy Polski Słownik Biograficzny (iPSB).*

¹⁰³ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 65, 69, 70.

¹⁰⁴Вулиця існувала до 1973 р. (як вул. Попова). Потім її ділянку забудували корпусами заводу “Мікроприлад”. Див: *Мельник Б.* Довідник перейменувань вулиць і площ Львова: XIII–XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – С. 87, 89.

¹⁰⁵Інформація Марії Обмінської-Фридрихович.

¹⁰⁶Це адреса останнього помешкання, яка фігурує у свідоцтві про смерть проф. Обмінського, оформленому парафією костела Св. Анни (ДАЛО. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 461. – Арк. 108). Див. також: *Жук І.* Тадеуш Обмінський – творець і дослідник... – С. 158.

¹⁰⁷Інформація Марії Обмінської-Фридрихович.

Тадеуш Антоній Обмінський пішов із життя 18 липня 1932 р. Із некролога відомо, що професор “помер після короткої слабості”¹⁰⁸. За інформацією Марії Обмінської-Фридрихович, причиною передчасної смерті у віці 58 років була “angina pectoris”, тобто стенокардія. Поховали видатного архітектора на Личаківському цвинтарі, на полі № 59.

За міжвоєнної доби Т. Обмінський не згадував про свої творчі досягнення як найбільш знаного у Львові проектанта сецесійних кам’яниць (стиль сецесії на той час почали вважати несмаком у мистецтві, кічем) і чомусь припинив публікації матеріалів унікальних досліджень народної дерев’яної архітектури, яким віддавався у перші роки ХХ ст. Також не поширював (принаймні публічно) інформації щодо проектів, виконаних для українських замовників. Зараз, щоб об’єктивно оцінити його місце в історії архітектури України та Польщі, загальну картину доводиться реконструювати, складаючи “пазл” із матеріалів забутих публікацій, масиву архівних документів, польового обстеження архітектурних пам’яток й уважного порівняння деталей.

Можна сказати, що з плином часу ми все виразніше бачимо, що Тадеуш/Тадей Обмінський був провідним творцем “народного стилю” української архітектури перших років ХХ ст. у його галицькій версії. Це означає, що його роль можна порівнювати з тим внеском, який зробив Василь Кричевський у розвиток народностильової архітектури Наддніпрянської України.

Тадеуш Обмінський, креативний проектант найпомітніших пам’яток сецесійного Львова, увійшов в історію як українсько-польський (чи польсько-український) архітектор. Його дуалістичний статус як представника культури пограниччя відображають автографи на полях майстерно виконаних рисунків, із написанням імені латинкою і кирилицею: “Tadeusz ” – “Тадей”.

¹⁰⁸“Zmarł po krótkiej słabości”. Див.: Nekrologja // Budownictwo stalowe. Dodatek do “Czasopisma Technicznego”. – 1932. – Nr 4. – S. 244.